

SPÍŠSKÉ ŽELEZORUDNÉ BANE BANSKEJ A HUTNEJ SPOLOČNOSTI V MEDZIVOJNOVOM OBDOBÍ¹

Lukáš Patera

Lukáš Patera: Zips's Ironworks Mines of Mining and Metallurgical Company during Interwar Period

The study deals with the inter-war development of two iron ore mines in Spiš (Slovakia), which were an iron ore base of Třinecké železářny owned by Banská a hutná společnost (Mining and Metallurgical Company). It monitors not only the economic development of both plants, but also the social issue and the life of labour. The activities of Banská a hutná společnost (Mining and Metallurgical Company), one of the largest iron-works companies of the first half of the 20th century, on the territory of today's Slovakia are a topic which has not been dealt with in Czech historiography yet. The work addresses the issue of ore imports from Slovakia to Třinec, evaluates the company's efforts to improve the mining and production of roasted ore and also monitors the development of both mines during economic crises and booms.

Key Words: Iron Mine, Mining, Bindt, Mária huta, Slovakia, Zips, Mining and Metallurgy Company, Třinec Metalworks

Úvod do problematiky

História dvoch železorných závodov, ktoré vlastnila Banská a hutná spoločnosť na území dnešného Slovenska, predstavuje v českých krajinách dlhodobo obchádzanú kapitolu dejín tejto mohutnej spoločnosti. V slovenskej historiografii figurujú práce venované problematike oboch spišských baní až v závere 20. storočia, avšak všetky tieto práce sa špecializujú na vývoj banskej techniky a technológií, pričom vlastný historický vývoj banských závodov a ich úloha v rámci Banskej a hutnej spoločnosti ostávali v úzadí.

Na úvod je potrebné spomenúť, že Banská a hutná spoločnosť vlastnila v medzivojnovom období na Slovensku viacero banských závodov, ktoré sa špecializovali na ťažbu a úpravu širšieho spektra nerastných surovín. Samozrejme, najstaršie bane na tomto území boli práve tie železorné. Už predchodkyňa Banskej a hutnej spoločnosti,² totiž Kniežacia Těšínska komora arcikniežaťa Albrechta Rakúsko-Těšínskeho, kúpila v roku 1856 výnosné železorné ložiská v lokalite Bindt³ pri obci Hnilčík (dnes okres Spišská

Nová Ves). V roku 1882 boli Těšínskou komorou dokúpené ešte banské oprávnenia v obci Žakarovce pri Gelnici, kde vznikol nový závod Mária huta.⁴ Začiatkom 20. rokov 20. storočia, už za Banskej a hutnej spoločnosti, boli dokúpené mangánové ložiská pri obci Švábovce (okres Poprad) a taktiež aj ložiská vápence pri Vrútkách a Varíne (okres Žilina). Mangán aj vápenc sa používali pri výrobe surového železa vysokopecným cyklom.

Význam vlastných železorných baní pre Banskú a hutnú spoločnosť však postupom času klesal. Dve menšie až stredne veľké banské závody nemohli postačovať rastúcim potrebám Třineckých železiarní a preto sa už v druhej polovici 19. storočia museli železiarne pozbierať po ďalších a výnosnejších zdrojoch rúd. Dovážali sa kvalitné železné rudy zo Švédska, z oblasti Krivý Rog na juhu Ruska, z Rakúska, Bosny a ďalších. Kým pred prvou svetovou vojnou tvoril podiel slovenských železných rúd spracovávaných v Třineckých železiarniach 33 %, krátko pred hospodárskou krízou (1929) sa tento podiel znížil na 26 %. Prevažnú väčšinu železných rúd tak tvorili dovážané a kupované rudy zo zahraničia, Banská a hutná spoločnosť teda v prípade potreby nakupovala železnú rudu z príležitostných zdrojov a nemala pravidelného externého dodávateľa. Týmto spôsobom sa dostávala do problémových situácií a hrozilo, že počas mimoriadnych období nebude mať dostatok rudy a bude musieť obmedzovať výrobu. Aby sa tomu zabránilo, uzatvorila Banská a hutná spoločnosť s baňami vo Švédsku (oblasť Gellivara) dlhodobé zmluvy o odbere sice drahej (po započítaní dovozných nákladov), ale zato veľmi kvalitnej rudy. Postupne sa portfólio štátov, z ktorých Banská a hutná spoločnosť dovážala železnú rudu rozšírilo o Rakúsko (lokalita Eisenerz) a Sovietsky zväz, avšak Švédsko si udržalo pozíciu najdôležitejšieho dodávateľa.⁵

Bindt a Mária huta po roku 1918

Po skončení prvej svetovej vojny sa hospodárstvo začalo vracieť do normálu, no tento proces trval niekoľko rokov a bol sprevádzaný povojnovou hospodárskou krízou. Tá sa slovenských závodov spočiatku kvôli prebiehajúcej obnovy ešte netýkala, od roku 1918 totiž hlavne v Bindte prebiehala výstavba nových prevádzkových budov a inštalácia či modernizácia nových strojov a zariadení. Investície smerovali do dokončenia

medzi moderné závody na Spiši, svojou produktivitou sa radil medzi menšie bane, avšak mal veľmi dobré vybavenie a organizačnú štruktúru. K vývoju závodu pozri hlavne: Lukáš PATERA, *Železorná baňa Bindt v ére Banskej a hutnej spoločnosti (1906–1939)*, Ostrava 2018 (nepublikovaná bakalárska práca); Lukáš PATERA, *Derniera jedného závodu: Posledné roky prevádzky železorných baní Bindt pri Hnilčíku (1930–1939)*, *Z minulosti Spiša*, roč. XXV, 2017, s. 117–146; Marián JANČURA, *Banicevo hnilčíckeho Bindtu (Prehľadová štúdia)*, *Montánná história*, roč. 4, 2011, s. 126–155; Rudolf MAGULA, *Z histórie baníctva Banskej a hutnej spoločnosti v Bindte v rokoch 1856–1939*, *Montánná história*, roč. 2, 2009, s. 328–343.

4 Mária huta nie je len meno tamojšieho železorného závodu, ale aj názov miestnej časti Gelnice, ležiacej pri zaistení Žakarovského potoka do riečky Hniliec. Svoj názov táto oblasť dostala od železnej huty, ktorá tu stála od roku 1810. V Mária hute stála aj prvá pražiarň železnej rudy Kniežacej Těšínskej komory, od čoho dostal jej závod oficiálny názov. V roku 1899 bola pražiarňa presunutá nad obec Žakarovce k stĺmi Zuzana a prepravu rudných produktov do stanice Štefánska huta Košicko-bohumínskej železnice zabezpečovala 4 km dlhá lanovka. Mária huta v období prvej svetovej vojny predstavovala jeden z najproduktívnejších banských závodov na Spiši s veľmi moderným technickým zariadením a efektívnou závodnou správou. K vývoju závodu pozri aj: Eugen KLADIVÍK, *História železorného závodu Mária huta vo vlastníctve Banskej a hutnej spoločnosti – s dôrazom na vývoj banskej techniky v rokoch 1906–1945*, *Montánná história*, roč. 3, 2010, s. 202–244; R. MAGULA, *Z histórie ťažby železnej rudy v Žakarovciach v rokoch 1882–1968*, *Zborník Slovenského banského múzea*, roč. XV, 1991, s. 115–134.

5 L. PATERA, *Banská a hutná spoločnosť a jej závody na Slovensku*, *Montanrevue*, 2016, č. 1, s. 22–23.

1 Štúdia bola podporená v rámci projektu SGS07/FF/2018–2019 Ostravskej univerzity Československá spoločnosť v meziválečnom období, kontinuita, transformace, profesionalizace.

2 Banská a hutná spoločnosť vznikla v roku 1906 akcionovaním majetku arcikniežaťa Friedricha Rakúsko-Těšínskeho, dediča arcikniežaťa Albrechta, sústredného a spravovaného Kniežacou Těšínskou komorou. Názov spoločnosti bol spočiatku až do noštrifikácie roku 1922 Österreichische Berg- und Hüttenwerke Gesellschaft (Rakúska banská a hutná spoločnosť) so sídlom vo Viedni. Venovala sa prevádzke banských podnikov bývalej Těšínskej komory, jej majetok tvorili uhoľné bane na Karvinsku a v Petřvalde, koksovny a železiarne v Těšínskom Sliezsku a železorné bane na Spiši. Akciový kapitál spoločnosti bol spočiatku 25 miliónov rakúskych korún a neskôr vzrástol. Dokupovali sa nové bane a podniky. Po noštrifikácii bolo sídlo spoločnosti presunuté do Brna, potom do Prahy. K tomu pozri: Stanislaw ZAHRADNIK, *Třinecké železářny v 19. století*, Opava 1961; Blanka PITRONOVÁ, *Vznik Banské a hutní společnosti, Slezský sborník*, roč. 75, 1977, s. 81–97 a ďalšia literatúra.

3 Baňa Bindt sa po roku 1856 špecializovala na ťažbu železnej rudy, ktorá sa vozila do železiarní v Liptovskom Hrádku a do Třince. Po výstavbe Košicko-bohumínskej železnice v roku 1872 došlo k modernizácii závodu, stavbe pražiarne a výstavbe spojovacej montážnej úzkorozchodnej železnice Bindt – Markušovce. V 90. rokoch 19. storočia tu bola vybudovaná vodná elektrárňa na pohon solenoidových vŕtačiek, došlo i k výstavbe úpravne rúd a roku 1902 bola montážna železnica elektrifikovaná. Od roku 1902 za začala raziť prvá špáľová ťažba Štefánia a prechádzalo sa k hlbinnému dobývaniu. Bindt patril začiatkom 20. storočia

hlavnej ťažnej šachty Štefánia v Bindte, zlepšenia odvodňovania, rozšíreniu podzemnej horizontálnej dopravy či výstavbe moderných dielní a závodných budov, v Máriaľute podobná výstavba prebiehala sčasti už pred vojnou (v roku 1918 sa iba zaviedla preprava v podzemí pomocou benzolovej lokomotívy), pretože v roku 1919 boli podobné práce v Máriaľute znemožnené postupom maďarských vojsk, ktoré sa dostali až na líniu Kluknava – Klippberg, čím sa máriahutský závod ocitol za frontovú líniu a mohol byť udržiavaný v prevádzke iba s najväčším úsilím.⁶ Čo však mali obe závody po vojne spoločné, bola značná prezamestnanosť, čo súviselo s predošlou zvýšenou vojnovou výrobou a núteným zamestnaním návratilcov z fronty. Počet robotníkov v Bindte tak roku 1919 dosahoval 394 ľudí, Máriaľuta mala rok predtým 789 ľudí, čím počet zamestnancov oproti normálnemu stavu stúpol o 10, resp. 22 %. Podobný jav preľudnenosti sledujeme v tomto období aj v prípade Třineckých železiarní a keďže spočiatku závody nesmeli prebytočných zamestnancov prepúšťať, k obnoveniu pôvodného stavu došlo až po povinovej hospodárskej kríze.⁷

Tá postihla slovenské závody v roku 1921. V tomto roku mala ťažba rudy v Bindte a Máriaľute ešte pomerne vysokú úroveň produkcie, no oproti minulému roku začínala klesať. Problémom sa totiž stávali zvyšujúce sa náklady na ťažbu rudy, vysoké mzdy, drahé dopravné výlohy a ceny materiálu. Táto skutočnosť sa konštatovala už 5. apríla 1921 počas bansko-polícnej prehliadky závodu Bindt, ktorú v tento deň uskutočnil štátny banký kapitán Ľudovít Weiss. V správe sa uvádzalo, že kým v roku 1920 boli náklady na výrobu jednej tony praženej rudy 39,42 Kč, o rok neskôr to už bolo 53,90 Kč Naopak, náklady na výrobu surovej rudy, teda bez praženia, oproti roku 1920 klesli o 11 halierov (24,99 Kč v roku 1920 oproti 24,88 Kč v roku 1921). Zvýšenie nákladov na praženie rúd teda vyvolalo ekonomickú stratovosť, pretože železiarne v Třinci uprednostňovali pre slovenskou rudou radšej kvalitnú železnú rudu zo Švédska.⁸ Situácii neprospeievala ani obmedzená prevádzka Třineckých železiarní, ktoré nestačili spracovávať dovezenú železnú rudu zo slovenských závodov. V roku 1921 tak železiarne v rudných skladoch skladovali viac než 150 000 ton pražených rúd a z tohto dôvodu silne obmedzili resp. zastavili dovoz týchto rúd zo Slovenska.⁹

V Máriaľute sa od 1. marca 1921 najprv obmedzila ťažba tým, že sa znížil 6-dňový pracovný týždeň o jeden deň. Od 22. mája toho roku sa pracovalo už len štyri dni a v októbri sa ťažba zastavila úplne. Osadenstvo Máriaľuty sa zredukovalo na 63 mužov, ktorí udržiavali iba hlavné podzemné chodby. Baňu Bindt však obmedzenie postihlo až koncom roku 1921, kedy sa pracovalo iba dva týždne v mesiaci a v máji 1922 došlo k takmer úplnému zastaveniu prevádzky, ťažilo sa iba sporadicky v už pripravených poruboch a preto došlo k rapidnému zníženiu počtu zamestnancov. V zamestnaní zostali iba skúsení dlhoroční pracovníci a živitelia viacčlenných rodín, ktorí sa v práci striedali. Ťažba v Bindte tak nedosahovala ani 10 % predkrízového stavu.¹⁰

6 Bohuslav STOČES, *Dvacet pět let Banské a hutní společnosti*, Praha 1931, s. 290; L. PATERA, *Železorzudná baňa Bindt*, s. 31–32.

7 S. ZAHRAVNÍK, *Třinecké železářny 1906–1938*, s. 100; E. KLADIVÍK, *História železorzudného závodu Máriaľuta*, s. 244.

8 M. JANČURA, *Baničstvo hmličického Bindtu*, s. 146–147.

9 Z. NĚMEC, *Rudné baničstvo na Slovensku v rokoch 1918–1945*, Bratislava – Košice 1967, s. 92.

10 E. KLADIVÍK, *História železorzudného závodu Máriaľuta*, s. 204; L. PATERA, *Železorzudná baňa Bindt*, s. 32–33.

Prvé práce bežnej prevádzky sa v Bindte rozbehli až v máji 1923, kedy sa spustila do prevádzky mokrogravitačná úpravňa, ktorá začala spracovávať nahromadené zásoby surovej železnej rudy. Začalo sa aj s výrobou praženej rudy a jej odvozom do Třince. V roku 1923 začal závod v Bindte odpreďávať Třineckým železiarňam percento železa v tony surovej rudy za 22 halierov, po vypražení a zvýšení podielu železa v rude to činilo 32 halierov za 1 % Fe. Zvýšenie teda bolo 45 %. Na bani stálo percento železa v tony surovej rudy 9,6 halierov a úpravami a manipuláciami s rudou sa jeho hodnota vplyvom vynaložených nákladov zvýšila. Tona surovej rudy teda stála 33,60 Kč.¹¹ Po skončení krízy sa normálna prevádzka v Máriaľute rozbehla 1. mája 1923 a od roku 1924 sa začala modernizácia zastaraných prevádzok; pozornosť sa venovala hlavne zdokonaleniu výroby praženej rudy, čo viedlo k prebudovaniu magnetických separátorov v úpravni. O rok neskôr sa časť mokrogravitačnej úpravne odstavila a týmto spôsobom sa začali upravovať iba rudy veľkosti pod 10 mm. Tieto zmeny v úpravníckom procese dokázali zvýšiť obsah železa v pražených rudách o 1,4 %.¹²

V tomto čase sa už oba závody dostávali do fázy, kedy sa zásoby železných rúd v ložiskách zmenšovali. Práce smerovali viac do hĺbky, kde sa však už žily vyklíňovali a stávali sa chudobnejšími. Aj napriek týmto varovaniam sa Banská a hutná spoločnosť spočiatku nevenovala prieskumným prácam a zanedbala túto podstatnú činnosť. V roku 1925 už bolo deväť najvyšších obzorov bane Máriaľuta pre vydobytie rudných zásob opustených. Práce smerovali hlavne na dobývanie otvorených častí žíl, načo bola v roku 1925 vyrazená nová pomocná šachta II., ktorá spájala hlbinné obzory Vilém III. a IV. Ťažba rudy v tomto roku dosiahla svojho vrcholu (121 500 ton) a preto sa v súvislosti so zvyšovaním prepravy materiálu hlavnou ťažnou šachtou musel nasledujúceho roku vymeniť vrátok za výkonnejší. Roku 1927 prebiehala raziene Hlbinej šachty, ktorá o tri roky neskôr bola dokončená dosiahnutím III. obzoru.¹³

V Bindte bola situácia veľmi podobná. Hlavnú úlohu však zohrávala ťažba a raziene novej slepej šachty Róbert s finančnými nákladmi vyše 140 000 Kč a údržba povrchových zariadení (hlavne elektrárne v Markušovskej doline). Oproti Máriaľute však závod Bindt ťažil oveľa menšie množstvá rudy, ročne to bolo asi 30 000 ton kvalitného sideritu. Vedenie závodu si však uvedomovalo svoju neľahkú situáciu a blížiacu sa vydobytie zásob, preto venovalo značnú pozornosť geologickému prieskumu v nádeji, že sa objavia nové pokračovania žíl alebo doposiaľ neobjavené ložiská železnej rudy v oblastiach, kam ešte predošlý prieskum nesiahla. Z toho dôvodu sa od roku 1926 značná časť finančných prostriedkov a úsilia pracovníkov venovala prieskumu v rôznych hĺbkových úrovniach a ďalších ložiskových častiach. Tieto práce boli napokon v roku 1929 zhodnotené. Na prieskumných prácach bol nasadený značný počet robotníkov, uvádza sa, že v rokoch 1930 až 1931, krátko pred novou hospodárskou krízou, bolo na týchto prácach nasadených až 60 % robotníctva. Výsledky však neveštili sľubnú budúcnosť, nájdené zásoby železnej rudy dávali závodu len približne desaťročné existencie, po ktorej by sa už ďalšia ťažba stávala nerentabilnou. Túto situáciu sa však pokúšalo vedenie spoločnosti ešte zvrátiť novými prieskumami v smere na obec Vondrišiel, ktoré začali v roku 1928.¹⁴

11 Z. NĚMEC, *Rudné baničstvo*, s. 204.

12 B. STOČES, *Dvacet pět let*, s. 289–290.

13 E. KLADIVÍK, *História železorzudného závodu Máriaľuta*, s. 209.

14 Slovenský národný archív – Slovenský banký archív v Banskej Štiavnici (ďalej len SNA-SBA), Banská a hutná spoločnosť, banké riaditeľstvo v Moravskej Ostrave, 1881–1946 (ďalej len BRM), inv. č. II.

V Máriaľute sa pozornosť venovala nielen zlacneniu ťažby železných rúd (k čomu sa toho času aj skúšali nové typy ťrahín), ale aj výrobe praženca a energetickým zdrojom, ktoré bolo potrebné modernizovať. V roku 1928 bola tak v elektrárni v Máriaľute zabudovaná nová vodná turbína s elektrickým generátorom, roku 1929 sa vybudovala nová betónová hrádza hydroelektrárne na rieke Hornád pri Šteľfanskej Hute a u pražiacich pecí sa začalo s rôznymi skúškami, ktoré mali smerovať k zlepšeniu procesu praženia a výrobe čistejšieho praženca s vyšším obsahom železa.¹⁵ Spomínaného roku totiž podľa analýzy dosahovala surová ruda z Máriaľuty obsah 33,11 % Fe a 1,76 % Mn, čo nebolo dostačujúce. Koncom 20. rokov 20. storočia bol totiž na Slovensku problém s kvalitou a čistotou železných rúd, ktoré sa vyvážali do zahraničia resp. do moravsko-slezských železiarní. Nízka kovnosť rúd spôsobovala horšiu konkurencieschopnosť slovenských rúd oproti tým zahraničným. Viaceré spoločnosti preto investovali do nových pracovných a výrobných metód a postupov nemalé finančné prostriedky, aby zvýšili koncentráciu železa v rudách a zdokonaľovali triedenie a úpravu rudy tak, aby bola čo najčistejšia. Jednou z týchto spoločností bola aj Banská a hutná spoločnosť, ktorá začala modernizovať zastarané procesy úpravy rúd v svojich slovenských závodoch.¹⁶

Stav pražiarní v slovenských závodoch Banskej a hutnej spoločnosti bol veľmi neutušený. V Bindte šlo prevažne o staré pražiacie pece, ktoré potrebovali na praženie jednej tony rudy až 40 až 60 kg koksu.¹⁷ Kritizovalo sa hlavne ručné odnášanie praženca spod pecí, zložité oddeľovanie jaloviny, slabý prívod vzduchu a s tým súvisiaci dlhý pražiaci proces a nízka výkonnosť starých pecí, ale aj veľká zdravotná škodlivosť pre pražiarov, ktorí pri nich pracovali.¹⁸ V Máriaľute v tom čase fungovalo 25 starých pražiacich pecí s rôznou výkonnosťou. Pražiareň dopĺňovala aj jedna veľká pec siegerlandského typu s obsahom 200 m² z roku 1908, ktorá bola roku 1928 doplnená o ďalšiu pec tohto typu. Priemerná spotreba koksu dosahovala 4,5 až 4,9 % hmotnosti praženej rudy. Máriaľutský pražec dosahoval roku 1928 podiel 48,34 % Fe. V snahe zvýšiť podiel praženca sa začalo s prestavbou starých pecí a montážou exhaustorových zariadení a výťahov. Odsávanie bolo inštalované hlavne na veľké a novšie pece, čím sa dvojnásobne zvýšila výkonnosť pecí a znížila sa spotreba koksu; namiesto orechového koksu sa prešlo na prachový koks, vďaka čomu sa docielilo ďalšej úspory. Modernizácia pražiarní v Máriaľute bola dokončená v roku 1933, čím sa staré pece mohli demontovať.¹⁹

V Bindte sa vedenie závodu rozhodlo nahradiť celú pražiareň pozostávajúcu zo štrnástich pecí (z toho fungovalo priemerne 6 až 8) novou modernou veľkoobjemovou pecou od košickej firmy Poledniak s finančnými nákladmi okolo 200 000 Kč, ktorá bola dokončená vo februári 1931. Nová pec s obsahom 113,6 m³ bola vybavená prívodom vzduchu do pece pomocou ventilátora a účinným odsávaním. Konštrukcia pece umožňovala vysypávanie praženca do železobetónového zásobníka, čím odpadlo ručné odnášanie praženca spod pecí. Výhodou pece bola aj menšia spotreba koksu (2,5 kg na 1 q praženej

rudy) oproti starým peciam, ktoré na rovnaké množstvo rudy potrebovali až 5,5 kg koksu. S dennou výkonnosťou desiatich vozňov praženca dokázala nahradiť všetky staré pece v závode.²⁰ Spolu s pražiacou pecou sa úpravnicový cyklus v Bindte doplnil aj o novú magnetickú separáciu, kde sa na magnetickom princípe oddeľovala drevená ruda od jaloviny.²¹

Začiatkom 30. rokov 20. storočia už podiel železa v bindtskej praženej rude vplyvom vyrúbania horných častí žíl a presunom ťažby do podzemia klesal. Šoškovkovitosť žily a vysoký podiel kremeňa a iných škodlivých prímiesí do rudy spôsobili, že v roku 1932 dosahoval podiel železa v rude len 48,42 %, pričom pražená ruda z Máriaľuty mala 49,75 % železa. Lepšie na tom bola surová ruda, ktorá obsahovala 34,69 % Fe oproti 33,64 % Fe z Máriaľuty. Z územia Slovenska odoberal Třinec kvalitnejšiu praženú rudu z Gemera, konkrétne zo závodov v Rožňave (53,20 % Fe), Nadabule (52,94 % Fe) či Dobšinej (48,35 % Fe). Najkvalitnejšou rudou, akú v tom čase Třinec objednával, bola pražená ruda z Krivého Rogu od firmy Manganexport-Gesellschaft Berlin s 67 % Fe.²²

Spolu s modernizáciou a výstavbou nových pražiarskych a úpravnicových zariadení sa pozornosť závodov začala naplno obracať aj k novým prieskumným prácam. Zásoby železnej rudy v Máriaľute sa v dôsledku intenzívnej ťažby a nepriaznivých geologických pomerov začali zmenšovať. Roku 1929 prestavovala otvorená zásoba v ložiskách iba 600 000 ton sideritu. V Máriaľute sa dovtedy zanedbávané prieskumné akcie naplno rozbehli v roku 1929. Najprv šlo o práce v rámci využívaných ložísk v Žakarovciach, kde sa vyhlbila nová pomocná šachta III. a začalo sa s prípravou nového III. hlbinného obzoru na ťažbu. Prieskumné práce sa však museli orientovať na iné, doteraz len málo využívané či nevyužívané ložiská. Tie sa nachádzali prevažne v Grellenseifene (dnes Perlovej doline), kde sa predpokladali zásoby 900 000 t. V roku 1929 sa tu začalo so zhmáňaním štólne Markus a razením prieskumných šachtíc, aby sa overila žila Markus vo väčších hĺbkách.²³ V roku 1930 sa začal raziť prieskumná štólňa a šachtica v banskom poli Gustáv asi 2 km od závodu Máriaľuta. Ďalej sa začalo s prieskumom podzemia aj v štólne Markus vyrazením prieskumnej šachty a inštalovaním viacerých kompresorov, ktoré poháňali vrtačky využívané na tieto práce. Roku 1931 sa znovuotvorila slepá šachta Róbert z rovnomennej štólne, ktorá bola od roku 1910 opustená.²⁴

V Bindte bola situácia v prieskumných prácach zúfalá. Polia v západnej časti ložiska boli v tejto dobe skoršími prieskumami už veľmi dobre prekutané, avšak výsledok vôbec nebol optimistický. Istú nádej tak predstavovali východné polia, kde sa ešte eventuálne mohli nachádzať nejaké rudné zásoby. V roku 1928 sa preto investovalo do razby kutacieho prekopu v úrovni štólne Karol. Druhou podobnou investíciou v tomto roku bolo razenie prekopu po žile Rinner. V druhej polovici roku 1930 bol na žile Róbert založený VI. hlbinný obzor, no otvorené množstvá rudy tu nedosahovali očakávaných objemov. Veľkú snahu banskej správy najšť v Bindte vhodné zásoby a predĺžiť tak životnosť zá-

15 SNA-SBA, Banský kapitanát v Spišskej Novej Vsi, 1855-1933 I. (ďalej len BKNV), inv. č. 2060-2066.

16 Z. NĚMEC, *Rudné baníctvo*, s. 190-198.

17 SNA-SBA, BRM, inv. č. 132; L. PATERA, *Baníctvo Hnilčika v technike a technológiách*, in: Hnilčík minulý, súčasný a budúci, ed. M. Jančura, Spišská Nová Ves 2015, s. 119-120.

18 SNA-SBA, BKNV, inv. č. 1976; Revírny banský úrad v Spišskej Novej Vsi, 1934-1940 (ďalej len RÚNV), zn. E1, inv. č. 65.

19 E. KLADIVÍK, *História železorzudného závodu Máriaľuta*, s. 237-239; R. MAGULA, *Z histórie ťažby*, s. 132-133.

20 Staré pece však boli ponechané ako rezerva. SNA-SBA, RÚNV, zn. E1, inv. č. 65; BKNV, inv. č. 1976.

21 SNA-SBA, RÚNV, zn. E1, inv. č. 65; M. JANČURA, *Baníctvo hnilčického Bindtu*, s. 148; L. PATERA, *Železorzudná baňa Bindt*, s. 72-74.

22 ZA Opava, Báňská a hutní společnost - Generální ředitelství, 1906-1946 (ďalej len BHGR), inv. č. 1660; L. PATERA, *Železorzudná baňa Bindt*, s. 99-100.

23 B. STOČES, *Dvacet pět let*, s. 290; SNA-SBA, BKNV, inv. č. 2060-2066.

24 E. KLADIVÍK, *História železorzudného závodu Máriaľuta*, s. 219, 225.

vodu dokazujú aj veľmi vysoké finančné výdavky na prieskum, ktoré len v roku 1930 dosahovali čiastky 495 867 Kč a o rok neskôr to bolo ďalších 467 774 Kč.²⁵

Prerušenie prevádzky slovenských závodov Banskej a hutnej spoločnosti

Krach na newyorskej burze a vznik celosvetovej hospodárskej krízy roku 1929 zasiahli Československo oneskorene až v roku 1931, kedy začala klesať priemyselná výroba.²⁶ Problémy Třineckých železiarní s odbytom sa čoskoro prejavili aj na slovenských železozrúdných baniach v Bindte a Máriahute, ktoré museli začať obmedzovať svoju ťažbu. Obe bane začali mať problémy s odbytom a ich rudné sklady sa tak začali naplňovať. Preto 1. októbra 1931 znížil Bindt prevádzku na päť dní, o dva dni neskôr rovnaké opatrenie musela zaviesť aj Máriahuta. Od 18. októbra sa začalo pracovať štyri dni (v Bindte až 17. novembra) a do konca roka prevádzka klesla iba na tri pracovné dni, zároveň začala Máriahuta od 1. decembra prepúšťať časť robotníctva.²⁷ V Bindte sa už od jesene 1931 rozbehli prípravné práce na zastavenie prevádzky, avšak aby robotníctvo nestratilo cez zimné mesiace zamestnanie, bol dátum konečného zastavenia prevádzky posunutý na apríl 1932. Avizovanú správu o zastavení závodu prijalo robotníctvo s nevoľou a pokúšalo sa toto rozhodnutie zvrátiť. Podobný cieľ malo aj mesto Spišská Nová Ves, ktoré argumentovalo vysokým nárastom nezamestnaných po odstavení neďalekého železozrúdného závodu Roztoky-Grétra a pily na Podskale.²⁸

Podľa Banskej a hutnej spoločnosti bolo pre odbytové problémy výhodnejšie odstaviť závod Bindt a dovoz rúd od iných baní, než redukovať ťažbu v oboch svojich závodoch. V januári 1932 sa uvádzalo, že „v prípade, že by Třinec měl požadovati další redukování slovenských rudních závodů, navrhovali bychom, aby toto omezení bylo provedeno při Dobšíně (Coburg – Mannesmann) a na Bindtě. ... Bindt bude i tak v nejbližší době zastaven. Jeli politováníhodno, že tamnější osazentvo bude bez zaměstnání, jest přece méně směrodatné, pakli že závod bude omezen rychlejším tempem, než kdyby měla Mariánska huť“ (tj. Máriahuta, pozn. autora) *býti dále redukována, čímž výrobní náklad – které i při nynějším rozsahu těžby budou stoupati – by dosáhly nepřiměřené výše*.²⁹

Dňa 31. marca 1932 bola baňa Bindt dočasne zastavená, obnovenie prevádzky sa malo uskutočniť až po zlepšení hospodárskej situácie. Počas zastavenia závodu sa odmontovalo všetko použiteľné vybavenie z podzemia a banské priestory pod II. obzorom sa zatopili. Takmer všetci pracovníci boli prepustení, ostalo len pár mužov na dozor a nevyhnutné udržovacie práce.³⁰ V Máriahute sa obmedzovanie ťažby a prepúšťanie robotníctva dostalo do takej fázy, že osadenstvo zredukovalo na stovku mužov a od 1. septembra 1932 sa závod zastavil, no len do 3. októbra. Cez zimné mesiace banská správa na žiadosť robotníctva nechala závod v prevádzke, no od 1. mája 1933 sa opäť zastavila, tentokrát na 4 mesiace. Po ich uplynutí sa závod síce opäť po dobu jedného mesiaca rozbehol, ale ťažká hospodárska situácia nakoniec donútila Banskú a hutnú spoločnosť odstaviť aj

Máriahutu, k čomu došlo 31. októbra 1933. Prevádzkové pokoje oboch závodov tak boli s ročnými lehotami postupne predlžované.³¹

Dočasné obnovenie a koniec prevádzky baní Bindt a Máriahuta

Po zlepšení hospodárskej situácie sa po prípravných prácach 5. mája 1936 ťažba v Máriahute opäť rozbehla. V plnej prevádzke sa závod ocitol až od júna, kedy sa pracovalo šesť dní v týždni. V Bindte bola situácia zložitejšia a spoločnosť tu ťažbu obnovila až 1. januára 1937. Už vtedy sa vedelo o tom, že toto obnovenie prevádzky je len dočasné, pretože asi o dva roky dôjde k definitívnemu vydobytíu všetkých rudných zásob v bindtských ložiskách a závod sa už neobnoví. Aj napriek tomu sa však pozornosť venovala oprave viacerých zastaraných zariadení, odvodneniu podzemia a údržbe povrchových stavieb, tiež došlo aj k prestavbe novej pražiackej pece z roku 1931. U nej sa totiž ukázalo, že naväzovať do pece rudu spolu s koksom nie je ideálne a preto sa musel prebudovať vrch pece. Riadna prevádzka závodu sa začala až v máji 1937, intenzívne sa dobývali otvorené zásoby železnej rudy a to tak, že závod v roku 1938 dosiahol svoju najvyššiu ťažbu (55 095 ton).³²

Prevádzka závodu Máriahuta pokračovala bez výraznejších problémov, avšak v novembri 1936 došlo k požiaru jedného sypu v porube medzi obzorom Kálman a Vilém III. Pre zadymenie a následne uzavretie veľkého úseku bane kvôli haseniu bol závod nútený prerušiť prevádzku. Na zdolanie ohňa bola privolaná aj záchranná čata zo šachty Barбора v ostravsko-karvinskom revíri. Po deviatich dňoch bol požiar uhasený a závod opäť mohol obnoviť svoju prevádzku.³³

Po rozbehnutí prevádzky sa v Máriahute opätovne započala nielen ťažba rudy, ale aj prieskumné práce. Ťažba sa držala stále vo výške okolo 100 000 ton. Pre rudný prieskum sa koncom roku 1937 začalo s razením prieskumnej šachtice na parcele č. 3059 v žakarovskom revíri, ktorá bola vybavená drevenou ťažnou vežou. Ďalšie práce už smerovali do Grellenseifenu, kde sa roku 1938 prikrčilo k budovaniu pobočného závodu. Jedným z prvých prác bola výstavba dočasnej ťažnej veže a strojovne nad novou šachtou Markus, ktorá sa v tomto čase začala hĺbiť a mala dosiahnuť konečnú hĺbku 90 m. V roku 1939 sa napojila na stôlnu Róbert, ktorá bola razená neďaleko mesta Gelnica.³⁴

V Bindte sa pokračovalo v ťažbe posledných zásob železnej rudy, pretože všetky dodatočné prieskumné práce ukázali iba negatívny výsledok. Situáciu sa banská správa pokúsila zvrátiť kúpou neďalekého a dlhodobu zastaveného banského závodu pri štólňi Gustáv vo Vondřišli (dnes Nálepko) vzdialeného asi 4–5 km od Bindtu. Túto baňu do roku 1937 vlastnil veľkostatkár Dr. Mikuláš von Ballestrem, ktorý však nikdy v tomto závode ťažbu nerozbehol. Tamojšie ložiská však mohli poskytnúť nemalé zásoby rudy, takže v nich videla bindtská správa istú nádej. Vondřišské bane sa do majetku Banskej a hutnej spoločnosti dostali kúpou v lete 1937 a hneď sa začalo so zmáňaním starých a zavalených štôlní, pričom sa sledovali možné zásoby rúd. Po takmer dvadsaťročnej nečinnosti vo vondřišskom závode tu už neexistovala úpravňa, triediareň, pohonné zdroje ani

25 L. PATERA, *Železozrúdná baňa Bindt*, s. 35–37.

26 Ludovít HALLON, *Hospodárstvo v 30. rokoch*, in: V medzivojnovom Československu 1918–1939, edd. Bohumil Ferenčuhová – Milan Zemko, Bratislava 2012, s. 359.

27 SNA–SBA, RÚNV, zn. E1, inv. č. 65.

28 SNA–SBA, BKNV, inv. č. 1977.

29 SNA–SBA, BRM, inv. č. 213.

30 SNA–SBA, BRM, inv. č. 215, BKNV, inv. č. 1977–1978.

31 E. KLADIVÍK, *História železozrúdného závodu Máriahuta*, s. 204–205; SNA–SBA, BKNV, inv. č. 2060–2066.

32 L. PATERA, *Železozrúdná baňa Bindt*, s. 45–46.

33 E. KLADIVÍK, *História železozrúdného závodu Máriahuta*, s. 235.

34 KLADIVÍK, *História železozrúdného závodu Máriahuta*, s. 211–213, 226; R. MAGULA, *Z histórie ťažby*, s. 120.

dopravné zariadenia, čím by sa prípadne investičné náklady dostali do neúmernej výšky oproti dostupným zásobám sideritu. Po prieskumných prácach a následných problémoch s odvodňovaním bolo vondrišelské ložisko postúdené ako neperspektívne a na jar 1939 opustené.³⁵

Od leta 1938 začínala postupne demontáž koľajníc, potrubí a iného vybavenia z nevyužívaných častí bindtského podzemia. Dorúbalí sa posledné piliere na I. a II. obzore, ktoré sa začínali opúšťať. Všetky obzory ležiace pod II. obzorom už boli zatopené. Na povrchu sa medzitým začínala spracovávať aj ruda zo starých odvalov, kvôli čomu došlo aj k rozšíreniu rudného skladu. Pre problémy s nedostatkom železničných vozňov bol transport rudy do Trínca prerušený, podobné problémy postihli už skôr aj Máriahtu, kde sa v januári 1938 zredukovala výroba praženca kvôli zníženiu odbytu železiarňam. Po mnichovských udalostiach sa dostali Třinecké železiarne do poľského záboru, čím sa doprava rudy do železiarní prerušila. Máriahtu preto obmedzila ťažbu, no Bindtu sa tento problém v produkcii nijak neodrazil. Posledné banské práce v Bindte sa vykonali na jar 1939, kedy sa doťažili všetky rentabilné zásoby železnej rudy a 23. marca 1939 sa Bindt navždy zastavil. Od toho času prebiehala iba demontáž použiteľného materiálu, demontáž výrobných zariadení a budov. Použiteľné stroje sa odpredali ostatným závodom Banskej a hutnej spoločnosti do Máriahty a mangánorudnej bane Švábovce. Obytné budovy a pozemky sa odpredali súkromným záujemcom. Po odvoze materiálu a po skončení ťažby dreva bola v roku 1943 demontovaná aj závodná montážna úzkorozchodná železnica a tým sa v Bindte skončili akékoľvek aktivity Banskej a hutnej spoločnosti.³⁶

V Máriahtu sa koncom 30. rokov 20. storočia ťažobné práce taktiež venovali len doťaženiu rentabilných zásob sideritu, po ktorom sa mal závod demontovať a presunúť k štôlni Róbert pri Gelnici a ťažba mala smerovať do Grellenseifenu a okolitých ložísk. Ani tu však situácia nebola ideálna, pretože prieskumné práce ukázali v grellenseifenskom revíri menšie zásoby, než aké boli očakávané. Do roku 1944 boli ložiská v Máriahtu a Žakarovciach dorúbané a došlo k demontáži banských zariadení a budov, zbúrala sa pražiareň s úpravňou a zlikvidovala lanovka Žakarovce – Štefánska huta. Po znárodnení v roku 1945 sa pod vedením národného podniku Železorudná bane, n. p. Spišská Nová Ves banské práce potom sústredili na šachtu Markus a posledná ťažba tu skončila v 60. rokoch 20. storočia.³⁷

Sociálna problematika slovenských závodov spoločnosti

V oboch závodoch pracovalo prevažne mužské robotníctvo, ktoré sa regrutovalo z blízkeho okolia závodov. V prípade Máriahty šlo o obyvateľov Žakaroviec, Gelnice, Kluknavy či Helemanoviec, v prípade Bindtu to boli obyvatelia Bindtu, Hnilčika, Vondrišľa, Markušoviec a ďalších obcí. Ženy a deti sa v oboch závodoch mohli zamestnávať iba na povrchu a vykonávali jednoduchšie práce, šlo hlavne o triedenie rudy v úpravni a triediarni, prípadne deti čistili banské vozíky na povrchu. Bindt zamestnával približne 250 až 270 robotníkov, Máriahtu kvôli oveľa vyššej ťažbe mala osadenstvo čítajúce 560 až 610 ľudí. Najväčšiu kategóriu robotníctva tvorili haviari a ostatní podpovrchoví

robotníci, podiel povrchových robotníkov dosahoval asi 46 %. Od roku 1921 bolo prijímanie robotníkov viazané na kolektívne zmluvy, ktoré zaručovali novým zamestnancov rovnaké práva a povinnosti ako už zabeňutým robotníkom. Podľa kolektívnej zmluvy z roku 1929 boli mzdy robotníkov v Bindte stanovené takto: haviari, mladší haviari, strelmajstri a banskí tesári zarábali 27,40 Kč za zmenu v čistom (teda už bez príspevkov do bratskej pokladnice a iné zrážky zo mzdy). Podzemní pracovníci v doprave, ako vozači, „hasplíri“, narážaci, sťahovači a kočiši dostávali 20,48 Kč. Ďalší podzemní robotníci, ako murári, zakladači a pod. zarábali 18,48 Kč. Na povrchu dostávali zamestnanci o niečo menej. Remeselníci, strojnici, dozorcovia nad strojmi a kotlami zarábali 24,05 Kč, úpravári, nakladači, pražiari, lampiari či nádenníci dostávali 22,08 Kč a mladiství pracovníci, ktorí robili v úpravni či ako remeselníci učni dostávali za zmenu 11,85 Kč. Najmenej zarábali ženy, len 9,52 Kč za zmenu. Z mzdových výkazov z roku 1930 vysvitá, že pracovníci v podzemí zarábali priemerne až o 7,65 Kč viac, ako povrchoví robotníci (26,85 Kč oproti 19,20 Kč) a celková priemerná mzda v roku 1930 v železorudnej bani Bindt bola 23,65 Kč za jednu zmenu.³⁸ Mzdy, ktoré boli zmluvou pevne dohodnuté, sa však menili každým mesiacom podľa aktuálnej ťažby, výkonu a počtu robotníkov. Tieto mzdové posuny však boli minimálne, v rozmedzí pár korún. Po celú dobu fungovania závodov však v súvislosti so mzdami platilo, že najhoršie platený robotník pracujúci v podzemí bol lepšie platený ako najlepšie zarábajúci robotník pracujúci na povrchu. Náročná a nebezpečná práca v podzemí bola obecné viac finančne ohodnotená ako menej náročná práca v povrchových častiach výroby.³⁹

V zimných mesiacoch poskytovala Banská a hutná spoločnosť zamestnancom železorudných baní jednorazové finančné výpomoci. O vyplatení prvej sme informovaný z roku 1929, avšak bežne sa stávalo, že pre rôzne prieťahy boli tieto výpomoci vyplatené až vo februári či v jarných mesiacoch. Nie každý robotník dostával rovnakú čiastku, mladí a bezdetní pracovníci alebo ženy dostávali od 30 do 50 Kč, ženatí a viacdetní robotníci mohli dostať až 105 Kč. Tieto finančné výpomoci boli od roku 1931 do roku 1937 prerušené z dôvodu hospodárskej krízy.⁴⁰

Banská a hutná spoločnosť mala pre svojich robotníkov v Máriahtu a Bindte k dispozícii robotnícke kolónie so závodnými bytmi, ktoré prenajímala svojim zamestnancom a ich rodinám. Kým v Bindte šlo o klasické drevenice roztrúsené po osade, v Máriahtu už Kniežacia Těšínska komora na prelome 19. a 20. storočia investovala do výstavby typizovaných murovaných alebo hrazdených dvojposchodových domov. V roku 1930 závodná kolónia v Bindte pozostávala z 15 úradníckych a 22 robotníckych domov (s 31 bytmi), o pár rokov neskôr (1934) sa už uvádza celkom 39 robotníckych bytov a 12 úradníckych, pričom sa ku kolónii rátal aj hostinec. Banská správa robotníkom prenajímala na hospodárske účely aj pozemky a lúky v Bindte.⁴¹ V Máriahtu bolo roku 1930 celkovo 48 domov, kde bývalo celkovo 595 ľudí, z čoho bolo 114 baníkov a 33 dozorcov závodu, zvyšok tvorili ich rodinní príslušníci alebo iné osoby. Výška nájomného činila 10 Kč na mesiac.⁴²

38 SNA-SBA, Banský inšpektorát Spišská Nová Ves, 1934–1940 (ďalej len BINV), inv. č. 53.

39 L. PATERA, *Železorudná baňa Bindt*, s. 89–93.

40 SNA-SBA, BRM, inv. č. 121, 182.

41 ZA Opava, BHGR, inv. č. 2268; J. PETERS, *Statistická příručka československého hornictví pro rok 1930*, Praha 1930, s. 243.

42 E. KLADIVÍK, *História železorudného závodu Máriahtu*, s. 241.

35 K tomu pozri: L. PATERA, *Podnikanie akciových spoločností v baníctve obce Vondrišel (1900–1939)*, Montánná história, roč. 10, 2017–2018, s. 274–307.

36 SNA-SBA, BRM, inv. č. 11, 150, 216, 432; PATERA, *Železorudná baňa Bindt*, s. 49–56.

37 E. KLADIVÍK, *História železorudného závodu Máriahtu*, s. 207–208; R. MAGULA, *Z histórie ťažby*, s. 118–119.

Okrem toho bola v Bindte pre deti robotníkov vybudovaná roku 1874 závodná škola, ktorá bez prestávky fungovala aj v medzivojnovom období. V roku 1929 navštevovalo školu 63 detí, z čoho boli dve tretiny ratolesti bindtských baníkov. V tomto čase sa už však závod snažil školy zbaviť a ponúkol štátu jej prevzatie. Ten s tým súhlasil, no až do roku 1932 sa v tejto veci nič nepodniklo. Až po avizovanej správe o zrušení školy pre krízové problémy sa ministerstvo školstva konečne školy ujalo a tá potom prežila aj likvidáciu závodu a fungovala aj po druhej svetovej vojne.⁴³ V Máriaľute bola pre deti zamestnancov k dispozícii iba obecná škola.

Nespokojnosť a žiadosti o zvýšenie miezd robotníci v Máriaľute a Bindte pred rokom 1918 prejavovali štrajkami, po skončení vojny sa tieto mimoriadne udalosti vyskytli iba ojedinele. Prvý povojnový štrajk sa odohral v lete 1919 v Bindte a súvisel s podporou generálneho štrajku v republike, bol riadne ohlásený a trval dva dni. Počas neho sa zabezpečovali iba nutné udržiavacie a odvodňovacie práce, takže sa zaobišiel bez problémov s vedením závodu.⁴⁴ Podobný štrajk sa odohral aj v marci 1927, kedy vstúpili bindtskí baníci do jednodňového protestného štrajku voči zamýšľanej novelizácii zákona o bratských pokladniciach. Prerušenie prevádzky sa tiež obišlo bez výrazných problémov.⁴⁵

V Máriaľute sa štrajkové akcie konali v konjunktúrnom období nielen pre všeobecné štrajky, ale aj pre nespokojnosť robotníkov. Napríklad v decembri 1927 pod vplyvom miestnej komunistickej strany vstúpilo 445 zo 766 robotníkov do štrajku, podobne aj v júli 1928 bola prevádzka závodu kvôli štrajku prerušená. Vtedy štrajkovalo 40 žien a 15 mladistvých robotníkov v pražiam a žiadalo zvýšiť akord za 1 tonu praženej rudy z 2,10 na 3,50 Kč a zvýšenie priemernej dennej mzdy na 15 Kč. Vedenie závodu zvýšilo mzdu asi desiatim usilovným robotníckam, ostatní nedostali nič. Preto 11 robotníčok z Helcmanovic unáhle podalo výpoveď z práce v nádeji, že obmäkčia vedenie závodu. Tomu však nevedomky vyšli v ústrety, pretože banská správa chcela aj tak znížiť počet zamestnancov v pražiam. Ich opätovné žiadosti o prijatie do práce neboli uznané. Po dvoch týždňoch sa prevádzka závodu vrátila do normálu a robotníci dosiahli iba minimálne úpravy miezd.⁴⁶ V Bindte podobné prejavy nespokojnosti sa nevyskytovali, čo súviselo zrejme s minimálnym vplyvom komunistickej strany na robotníctvo tohto závodu.

V čase hospodárskej krízy 30. rokov boli obe závody zastavené a robotníctvo ostalo bez práce. Nemohli sa zamestnať o okolitých banských podnikoch, pretože aj tie buď obmedzovali výrobu a prepúšťali väčšie časti svojich baníkov, alebo tiež zastavili prevádzku. Mnoho robotníkov tak bolo odkázaných na štátnu podporu. Banská a hutná spoločnosť sa snažila pomôcť aspoň deťom svojich bývalých zamestnancov a od mája 1933 organizovala v Máriaľute stravné akcie, kde v ciachovni závodu podávala 128 deťom teplú stravu. Na toto stravovanie prispievalo aj úradnícke vedenie závodu a robotníci, ktorí ostali v zamestnaní a mali vyššie platy.⁴⁷

Bežní robotníci z Bindtu a Máriaľuty mali počas krízy možnosť zárobku a práce až pri štátnom organizovaných akciách, ako bola hlavne stavba železnice Červená Ska-

la – Margecany, ktorá viedla Hnileckou dolinou v blízkosti viacerých zastavených baní a priemyselných závodov. Na jej stavbe, ktorá trvala do roku 1937, pracovalo mnoho žakarovských, bindtských a hnilčíckych robotníkov, ktorí sa po jej dokončení vrátili pracovať do rozbehnutých baní. Úradníctva a členov banských správ sa tento problém netýkal, pretože nakoľko šlo o dlhoročných a skúsených pracovníkov Banskej a hutnej spoločnosti, bolo rozhodnuté o ich presunutí do Máriaľuty a Švábovíc, prípadne ponechaní v Bindte na dozor a bežnú administratívu. Na údržbu zastaveného Bindtu boli využívaní štyria pracovníci v podzemí, ktorí zarábali mesačne 20 Kč a na povrchu jeden alebo dvaja robotníci s platom 16 Kč.⁴⁸

Podobná situácia sa odohrávala aj na jar 1939, kedy závod v Bindte končil ťažbu a začínal s demontážnymi prácami. Vtedy však bola hospodárska situácia značne odlišná a okolité banské závody ponúkli pomocnú ruku a súhlasili s prijatím istej časti robotníctva. Malá časť baníkov prešla do ostatných závodov spoločnosti, konkrétne štyria odborníci boli premiestnení do závodu Máriaľuta, kde sa zúčastnili hĺbenia šachty v Grellenseifene a šiesti robotníci boli presunutí do mangánovej bane v Šváboviciach, kde nahradili baníkov, ktorí nastúpili na povinnú vojenskú službu. Po rokovaniach prislúbili Krompašské závody na med' prijatie do závodu Slovinky až 30 robotníkov, hlavne z Helcmanovic a okolia. Železorzudná baňa v Koterbachoch vo vlastníctve Vítkovického banského a hutného ťažiarstva prijala troch až štyroch robotníkov. Rokovania prebehli aj s vlastníkom susedného závodu na Grétli (spoločnosť Drevársky a banský priemysel), ten prislúbil začiatkom mája zamestnať 20 baníkov z Bindtu.⁴⁹

Záver

Spišské železorzudné bane Bindt a Máriaľuta počas medzivojnového obdobia nezohrávali tak výraznú úlohu, ako tomu bolo v počiatkoch podnikania Kniežacej Těšinskej komory v 19. storočí. Bolo to spôsobené hlavne vzrastajúcou výrobou železa v podnikoch Banskej a hutnej spoločnosti a neschopnosťou spišských baní dodávať požadované množstvá rúd. Preto majoritné dodávky rúd pochádzali zo zahraničia, no spoločnosť o svoje závody prejavovala aj naďalej adekvátny záujem, pretože predstavovali vlastnú rudnú základňu a stále dodávali kvalitný siderit a praženec. Bindt síce ťažil trikrát menej rudy ako Máriaľuta, no mal o niečo vyšší podiel železa a vyrábaj aj bohatší praženec. Spoločnosť sa snažila zvýšiť podiel železa v rudách zo Slovenska hlavne modernizáciou alebo výstavbou výkonných pražiacich pecí a magnetických separácií, bohužiaľ táto investícia nemohla byť adekvátne využitá a zhodnotená, pretože krátko nato boli obe závody odstavené pre krízové problémy počiatkom 30. rokov 20. storočia. Po dlhšej stagnácii bola prevádzka oboch baní obnovená len dočasne, pretože vplyvom vyťaženia rentabilných rudných zásob boli obe závody počiatkom alebo v priebehu druhej svetovej vojny zrušené a presunuté ťažby na rentabilné ložiská sa podarilo iba v Máriaľute.

43 SNA-SBA, BRM, inv. č. 426; Štátny archív v Košiciach – pobočka Spišská Nová Ves (ďalej len ŠAKE-SNV), Okresný úrad Spišská Nová Ves (ďalej len OUSNV), sign. 2666/1931.

44 Zemský archív Opava, BHGR, inv. č. 299.

45 SNA-SBA, BKNV, inv. č. 1972.

46 E. KLADIVÍK, *História železorzudného závodu Máriaľuta*, s. 204.

47 E. KLADIVÍK, *História železorzudného závodu Máriaľuta*, s. 205.

48 SNA-SBA, RÚNV, inv. č. 161, zn. O1.

49 SNA-SBA, BRM, inv. č. 216.

Zips's Ironworks Mines of Mining and Metallurgical Company during Interwar Period

(Summary)

Banská a hutná spoločnosť (Mining and Metallurgical Company) owned two iron ore mines in Spiš called Bindt and Mária huta. During the inter-war period, due to the growth of iron production in the company's plants, these plants no longer played such a significant role as they did in the second half of the 19th century. Both mines could only supply limited quantities of ores, so the majority of iron ore supplies came from abroad. The Bindt mine yielded three times less ore than the Mária huta mine, but it had a slightly higher proportion of iron in the ore and also produced richer calcined ore. The company sought to increase the share of iron in ores from Slovakia, mainly by modernizing or building high-performance roasting furnaces and magnetic separations; unfortunately, this investment could not be adequately used and valued up because shortly afterwards both plants were shut down due to crisis problems in the early 1930s. After a period of long stagnation, the operation of both mines was resumed only temporarily because, due to the extraction of profitable ore reserves, both plants were closed at the beginning or during World War II and the transfer of mining to profitable deposits was successful only in Mária huta.

Mgr. Lukáš Patera
Doktorand
Katedra historickej
Filozofickej fakulty
Ostravská univerzita
lukas.patera24@gmail.com